

“ ”

Turkierak hautsi zuen nire pertsona

Mizgin Ronak

Egungo kurduerazko idazle esanguratsuenetakoa da Mizgin Ronak. Zortzi liburu ditu idatzita, bost eleberri eta hiru olerki liburu. 16 urte zituenean ihesera jo zuen, eta urte eta erdiren ondoren haren jaioterrian atxilotu zuten, Diyarbakirren. 1992an, 18 urte besterik ez zituela, betiko kartzela-zigorrrera kondenatu zuten. 30 urte igaro ditu espetxean, eta baldintzapeko askatasunean dago orain. Hizkuntza zapalduen inguruko hitzaldia eman du Bilbon; galarazita dauka politikaz hitz egitea. Kurdueraz idazten du soilik, eta publikoki ere kurdueraz hitz egiten du.

 MADDI SARASUA LASKARAI PELLO MAUDO HERRERO / ARGIA CC-BY-SA

Unibertsitateko gaztez bete da gela, eta hasieratik eman du abisu Mizgin Ronakek: “Mendebaldeko *bestseller* bat entzutea espero baduzue, ni ez naiz horrelakorik”. Maiatzaren 15ean, hain justu ere kurdu hizkuntzaren nazioarteko egunean eman du hitzaldia Ronakek. Norbere hizkuntza inportazaien pertsonekin kurdueraz hitz egiten aritzea harentzat poza dela elkarbanatu ondoren, parean zituen gazteei adierazi die nolako ametsa litzatekeen berarentzat noizbait Kurdistanen, kurdueraz, kurdu ikasleentzako unibertsitatean hitz egiten aritzea.

Hizkuntza betidanik ardura izan zaion familia batetik dator Ronak. Haur-

tzaro zoriontsua izan zuela dio, haren hizkuntzaren zorionak inguratuta bizi izan zela, harik eta zazpi urte zituenean “beste hizkuntza etxean agertu zen arte”, arma eta fusildun gizonekin. Hormak hautsi sartu ziren, eta haren aita atxilotu zuten: “Nire hizkuntzaren zoriona amaitu zen horrela, nire haurtzaroaren zorionarekin batera; turko hizkuntzak hautsi zuen nire haurtzaroa, lapurtu zidan nire hizkuntza, nire aita, nire pertsona hautsi zuen, eta apurtuta gelditu nintzen”.

Harrezkero, eskolaz kanpo bere lagunak turkieraz hitz egiten hasi zirenean, bertatik ospa egiteko grina sartu zitzaion. Halaxe zuzendu zaie unibertsitateko

ikasle euskaldunei: “Espero dut zuek ez duzuela halako hausturarik bizi izan, ez zaizuela hizkuntza lapurtu, ez zaudetela barrutik apurtuta; garrantzi handia dauka horrek norberaren izatean”.

Turko hizkuntzaren irakaslea zen Ronaken aita, baina kurduera irakatsi zion alabari, kurduera baitzen bihotzean zeukana. Aita lanetik bota zuten, familiarekin kurdueraz hitz egiteagatik. Honela dio Ronakek: “Turko hitzak espetxea esan nahi du niretzat, zapalkuntza”. Aita espetxean egon zen, eta gero alaba ere bai, 30 urtez. Hizkuntzaren borroka espetxean ere ematen zela kontatu du. Hamar minutuz hitz egin zezaiketen familiarekin telefonoz, baina hark ez zuen familiarekin turkoz hitz egin nahi: “Turkoa izatea Polizia izatea zen niretzat, ezin nuen turkieraz hitz egin familiarekin; ama hizkuntza norberaren izaeraren parte da, gu garena da”.

Familiarekin kurdueraz hitz egitea galarazten ziotenez, protesta egin zuen Ronakek, eta zigortu egiten zuten; horrela, familiarekin hitz egin ezinik egon zen luzaroan. Baina idatzi bai: espetxetik idatzi ditu kurduerazko argitalpen esanguratsu asko.

30 urteren ondoren, espetxetik irtetean, bigarren apurketa bat bizi izan zuela aipatu du Ronakek, haren herria Turkiak nola asimilatu zuen ikusita. Asimilazioaren eta autoasimilazioaren eraginez eta ondorioez hitz egin nahi zuen turkieraz ari zitzaizkion kurduenkin: “Gure hizkuntza gure mezularia da,

gutaz eta bizitzaz hitz egiteko dugun modua, gure munduko lekua da, aberria, leihoa, izarra". Horregatik, turkieraz baino, nahiago du ingelesez edo pertsieraz hitz egin.

Haren familiak kurduerazko liburuak nola lurpean ezkutatuta edukitzen zituen azaldu du, baita haren aitak nola memorizatzen zituen liburuak ere, konfiskatuko bazizkioten ez zezan edukia gal. "Klasiko kurduak buruz genekizkien, poz handia zen hori niretzat", dio Ronakek. Haren haurtzaroa eta hizkuntza, poesia eta kantuz bizi izan zituela kontatu du, "giro horretan haztea pozezko poesia batean haztea bezalakoa da".

"ZER DA ZUENTZAT EUSKARA?"

Horixe galdetu die Ronakek ikasleei. Honelako erantzunak eman dizkiote: "Nire ama hizkuntza da, etxekoa, maiteena", "gure aiton-amonek asko borrokatu izan dute", "nik euskara etxean jaso nuen, niretzat harrotasuna da", "maite ditudanekin hitz egiten dudana hizkuntza da euskara, tristura handia ematen dit gazteleraz hitz egin beharrrak, asimilazioa esan nahi baitu", "niri pena ematen dit, nahiz eta hemen denek euskara jakin, gehienek gazteleraz hitz egiten baitugu gure artean".

Hunkituta entzun ditu hitzok Ronakek, hala aitortu du. "Berreskurapen prozesu baterako belaunaldia zarete" esan, eta jarraian seinatu du: "Hizkuntza zaharra, aberatsa eta polita dela esan bai, baina ez erabiltzea hizkuntzari kaltea egitea da, hizkuntzak ez duela balio esatea baita". Parean dauzkan gazte gehienek euskara etxean jaso ez, eta ikasketa ibilbidean jaso dutela jakitean, honela aireratu du Ronakek erantzunik jaso ez duen galdera: "Zuek zarete orduan gurasoei euskaraz irakasten diozuenak?". Haiek euskaraz hitz egiteak poztasun handia ematen diola esan die Ronakek, eta pertsona duinen adierazle dela, "euskara ikasi nahi dut, nire hurrengo poesia zuentzat izango da, bizitza, duintasuna eta poesia inspiratzen baitidazue".

Euskarazko abesti bat kantatzeko eskatu die, bukatzeko. Eta *Txoria txori* abestuz eskertu dute bertara batutakoek. Ronakek berak, publikoaren eskaerari erantzunez, kurduerazko abesti eder batekin eman dio amaiera hitzaldiari: "Hiltzen ari den dialekto batean kantatuko dizuet, dialekto asko dakizkigu, baina nahiago dut asko sufritzen ari den batean kantatu". ●

“Zaila da hizkuntza debekatu batean idaztea, baina merezi du”

PKK antolakunde armatu kurduak armak utzi eta desegin egingo dela iragarri duen astean bisitatu du Mizgin Ronakek Euskal Herria. Baldintzapeko askatasunean dago, 30 urteko espetxealdia igarota, eta erabat galarazita dauka politikaz mintzatzea. Baina literatura egitea bera, eta batez ere espetxetik eta kurdueraz idaztea, politika egitea da.

Zergatik eta zertarako idazten duzu? Zuretzat zer zentzu dauka idazteak?

Literaturan sinesten dudalako ari naiz idazten, gauzak okertzen direnean lagun gaitzakeena delako. Idazten ere ari naiz, beti irakurtzen ari naizelako; irakurle onek ezin dute tinta eta paperik gabe egon. Literatura beti izan da iparrorratza niretzat, nire aita literaturako irakaslea zenetik, nire haurtzaroko etxea liburutegia zen, eta nire lehen lagunak liburuak izan ziren. Liburuak dira iluntzen duenean ihes egin dezakegun leku bakarra. Gainera, liburuak ez dira hiltzen, eta ez gaituzte uzten: beti daude gure zain, beren ate magikoak aurrean.

Bestalde, nire haurtzaroko garai arriskutsuetan, aitak Cegerxwîn-en olerkiak buruz errezipitatzen zituen, bakarrik orduan sentitzen nintzen ni zoriontsu.

Hizkuntza debekatu batean idaztea zaila da, baina merezi du. Eta ezin esan gabe utzi literatura eromena dela. Behin harrapatzen zaituenetik, ezin zara berriz hura gabe egon.

Nolakoa izan zen zure espetxeko esperientzia? Eta bertan idaztea?

Irudimena debekatuta zegoen, heriotza aske

[Mizgin Ronakek poema bat pasatu digu ingelesera itzulita, eta hona ekarri dugu euskaratuta]

Zaurituta zeudenek
bi urrats aurrera eman beharko
lituzketela
esan zuten,
bi urratsez aitzinatu ginen;
guhauren zaurien bila
genbiltzan,
elkarren zaurien bila,
gure ametsak ezkutatu genituen,
gure zauripeetan.
Irudimena debekatuta zegoen,
heriotza aske.
Bi urrats aitzinago genbiltzan,
gure zauriak elkarri ematen.
Elkarren zauriei begiratu
genienez,
gure oinazea biderkatu zen.
Sinesmena indartu genuen
gure ametsekin,
zauriekin indartu bezala.
Irudimena debekatuta zegoen,
heriotza aske,
euren legeen arabera.
Gure oroitzapenek
gure hiltzaileek baino gehiago
biziraun zuten.
Gure itxaropenak
zuekin geratu ziren.

Kartzela burdinazko eta hormigoizko hilkutxa da; ez dago ezer gehiago esateko beharrik. Ezerk ez du hegali, ezerk ez du bihotzik. Gregor Samsak [Franz Kafkaren *Metamorfosis* liburuko protagonista da] beti egiten dizu irribarre. Goizero esnatzen zara eta konturatzen zara ez zarela ezta intsektu bat ere. Zure oinek ezin zaituzte inora eraman. Zure begiek ezin dizute ezer erakutsi. Zure oroitzapenek uzten zaituzte. Ez dago ez joaterik ez etortzerik. Ez dago ez egunik, ez gaurik. Baina idazten duzunean bihotza taupaka ari zaizula sentitzen duzu, hitzak eta esanahia zurekin daudela oraindik. Hilkutxan zaudelako ez dago ez eguzkirik, ez zerurik, ez ibairik. Baina idazten duzunean, haietara hel zaitezke. Idazten duzunean, zure oroitzapenak salba ditzakezu. Hilkutxa apurtu eta bizitzari *kaixo!* esan diezaiokizu, gatibualdiaren infernutik. Baina prezioa ere badu. Irudi bakoitza zuk sortu behar duzu, eta askotan baliabideak agortu egiten dira. Zure bihotzaren kantuak isildu egiten dira, eta zure birrikak hutsik daude. Tintarik gabe geratu zara. Euri-tantak jaso nahi dituzu, baina haiek ere aspaldi joan ziren.

Zein da gaur egun Kurdistango egoera, hizkuntzari eta literaturari dagokionez?

Badaude arreta erakartzeko kanpainak, baina ez denez hezkuntza sistemaren hizkuntza, desagertzeko arriskuak bere horretan dirau; haurrek ikasi ezin duten hizkuntza batek ez du etorkizunik. Hizkuntza guztiak dira gizateriaren ondare, eta bakar batek ere ez luke hil behar. ●